

Min rätt till (j)orden
LÄRARHANDLEDNING

ESTRAD NORR

REGION
JÄMTLAND
HÄRJEDALEN

Välkommen

Välkommen till Estrad Norrs föreställning *Min rätt till (j)orden*. Följande material är tänkt att fungera som inspiration och stöd för dig som lärare i samband med att du och dina elever ser föreställningen.

I materialet får du ta del av praktisk information inför besöket, samt förslag på samtalsmetoder och övningar som kan användas när du arbetar med din klass. I slutet av handledningen hittar du referenser och tips på material som kan användas i fortsatt arbete kring föreställningens tema, samt information om vilka som varit med i arbetet med produktionen.

Vi hoppas att du och dina elever ska få en scenkonstupplevelse som väcker nya tankar och funderingar och ger inspiration till vidare samtal.

Har du några tankar eller frågor om lärarhandledningen är du varmt välkommen att höra av dig till scenkonstpedagog Linnea Lundberg. Har du övriga frågor om föreställningen kan du kontakta producent Monica Bergander. Välkommen!

Linnea Lundberg, scenkonstpedagog

linnea.lundberg@regionjh.se

063-14 67 20

Monica Bergander, producent

monica.bergander@regionjh.se

063-14 67 12

Innehåll

INFÖR BESÖKET	1
Praktisk information.....	1
Förberedande arbete.....	1
Centrala begrepp.....	2
EFTER BESÖKET.....	3
Föreställningsanalys: Beskriva, tolka och reflektera	3
Övningar och frågeställningar kopplade till föreställningens tematik	4
Värderingsövningar	4
Tankekarta: hem	7
Rosa och Katarina Taikon.....	8
Mänskliga rättigheter	9
Civilkurage.....	9
AVSLUTNINGSVIS	10
Referenslitteratur och media	11
Medverkande Min rätt till (j)orden.....	12
Kontaktuppgifter	12

Inför besöket

Nedan följer praktisk information om föreställningen samt förslag på förberedande arbete som kan göras tillsammans med eleverna.

Praktisk information

Min rätt till (j)orden är en musik- och berättarföreställning som innehåller interaktiva moment. Föreställningen är cirka en timme lång, utan paus. Ni kommer att möta en musiker och en skådespelare: Safoura och Jonas. Innan ni går in för att se föreställningen är det bra att se till så att inga mobiltelefoner stör upplevelsen.

Jonas Jonsson och Safoura Safavi repeterar. Foto: Karl Seldahl.

Förberedande arbete

Det är inte nödvändigt att göra stora förberedelser inför en scenkonstupplevelse. Dock kan det underlätta efterarbetet och elevernas förståelse om viss förberedelse görs. Att prata om föreställningen inför besöket kan också skapa förväntan och engagemang hos eleverna. Läs gärna informationen som finns tillgänglig på Estrad Norrs hemsida och i detta material.

För att förebygga eventuell oro i gruppen är det bra att förbereda eleverna på vad som kommer att hända: berätta om föreställningens längd, att det kommer vara berättande och musik, och så vidare. Om du vet med dig att det

finns elever som kan behöva extra stöd, sätt dig i närheten så att du vid behov kan stötta under föreställningens gång. Och framför allt: passa på att njuta av föreställningen själv! Genom att rikta ditt fokus mot scenen och det som händer där, föregår du med gott exempel inför dina elever.

Centrala begrepp

I föreställningen förekommer ett antal begrepp som för elevernas förståelse kan vara bra att diskutera innan ni ser föreställningen. Centrala begrepp som kan vara bra att prata om är:

- Civilkurage
- Demokrati
- Diskriminering
- Exkludering
- Exotisera
- Flykting
- Minoriteter
- Nomader
- Rotlös

Stäm av med eleverna vilka begrepp de känner till. Kanske är det några av dem som du själv är osäker på hur du ska förklara? Definitioner av begreppen hittar du exempelvis i Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien.

Efter besöket

En scenkonstupplevelse ger många nya intryck och väcker ofta tankar och funderingar hos eleverna. Nedan följer tips och förslag på hur ni kan samtala om föreställningen och dess tematik efter besöket.

Föreställningsanalys: Beskriva, tolka och reflektera

I samtal om föreställningen kan det vara bra att börja med en minnesrunda, där ni hjälps åt att *beskriva* vad ni minns. För att undvika att hamna i värdeord som 'bra' och 'dåligt' kan ni börja med att fokusera på de konkreta beståndsdelarna i föreställningen:

- Vilka personer var med i föreställningen?
- Hur såg kostym och mask ut? (Vad hade de för kläder, frisyrier, smink?)
- Hur såg scenrummet ut? (Vad fanns med på scenen?)
- Hur lät ljudet – vad hörde ni?

Gör gärna en tankekarta och fyll på med så mycket ni kan komma ihåg som möjligt.

Efter att ha beskrivit vad ni minns från föreställningen kan ni gå vidare till att *tolka* intrycken. Här kan ni använda frågan 'varför?':

- Varför tror ni att de medverkande hade just den kostymen och masken?
- Varför såg scenrummet ut som det gjorde?
- Varför användes just de ljuden?

Det här materialet tar sin utgångspunkt i Riksteaterns skrift *Att öppna nya världar* samt Regionteater Västs material *Prata scenkonst – en enkel metod för klassrummet*. Båda texterna finns tillgängliga digitalt för dig som vill läsa mer om att diskutera scenkonstupplevelser med barn och unga. Mer info om texterna hittar du under rubriken *Referenslitteratur och media*.

Viktigt att poängtera är att varje person här utgår från sin egen upplevelse – det kan finnas många olika uppfattningar om varför föreställningen såg ut just som den gjorde, och i det här sammanhanget finns det inga rätt eller fel svar.

Efter att ha fokuserat på att tolka upplevelsen kan ni gå vidare till att *reflektera* mer fritt:

- Vad väckte föreställningen för känslor och associationer?
- Kände du igen dig i någon berättelse eller situation? På vilket sätt?
- Vad upplever du att föreställningen handlade om?
- Vad tror du att föreställningen ville berätta?
- Finns det något som du skulle vilja förändra i föreställningen och i så fall varför?
- Fanns det något föreställningen förmedlade som du inte håller med om?

I reflektionen kan många olika upplevelser komma fram – kom ihåg att det i det här sammanhanget inte finns några rätt eller fel svar. Förslag på frågeställningar för att få eleverna att utveckla sina resonemang kan vara ”Hur menar du?” och ”Kan du ge något exempel?”.

Övningar och frågeställningar kopplade till föreställningens tematik

Nedan följer förslag på övningar som kan användas för att diskutera och tillsammans reflektera kring de teman som föreställningen berör. Observera att det är just *förslag* – kanske väckte föreställningen tankar och känslor i just din klass som du vill behandla genom någon annan övning, eller på något annat sätt. Har du frågor eller funderingar kring övningarna är du välkommen att höra av dig till scenkonstpedagog Linnea Lundberg.

Värderingsövningar

En ingång till att diskutera ett tema kan vara att arbeta med så kallade värderingsövningar. I de här övningarna får eleverna ta ställning till olika påståenden och frågeställningar. Nedan beskrivs tre vanliga former av värderingsövningar.

Linjen

Tänk er att det går som en linje genom rummet, med två motpoler vid varsin vägg. Den ena polen motsvarar ”Håller med till hundra procent” och den andra motsvarar ”Håller inte alls med”. Du som lärare läser upp ett påstående, till exempel *Glass är gott*. Eleverna får sedan placera ut sig på linjen utifrån hur de förhåller sig till påståendet. Håller en elev med till hundra procent ställer hen sig vid den ena polen, håller hen inte alls med ställer hen sig vid den andra polen. Tycker hen att glass är helt okej, men inte jättegott, ställer hen sig någonstans mellan polerna.

Börja gärna med ett par enkla påståenden som i exemplet ovan, för att eleverna ska få komma igång och förstå övningens upplägg. När eleverna har placerat ut sig på linjen kan du låta dem diskutera i någon minut med de som

står närmst, om varför de ställde sig just där de gjorde. Lyft sedan de olika gruppernas resonemang i helklass.

Förslag på påståenden kopplade till föreställningen:

- *Det är bra att bo i Jämtland/Härjedalen.*
- *En människas personlighet påverkas av vart hen är uppvuxen.*
- *En person kan ha hur många hem som helst.*
- *Jag känner mig hemma i Jämtland/Härjedalen.*
- *Jag känner mig hemma i [den aktuella orten].*

Bild från en workshop på Estrad Norr. Foto: Linnea Lundberg.

Fyra hörn

I den här övningen presenteras en fråga med fyra alternativ som eleverna får ta ställning till. Samla eleverna i mitten av rummet. Läs sedan upp frågan och de fyra svarsalternativen, och peka tydligt ut ett hörn av rummet som får representera ett utav svarsalternativen, ett annat som får representera nästa, och så vidare. En fråga att börja med skulle till exempel kunna vara:

- *Den godaste smaken på chips är:*
  - 1) Dill*
  - 2) Salt och vinäger*
  - 3) Lättsaltade*
  - 4) Annat svar*

Eleverna får sedan ställa sig i det hörn som representerar det svar de håller med om mest. Se till så att det alltid finns ett hörn för alternativet ”Annat svar”. Där kan eleverna ställa sig om de inte håller med om något av de andra alternativen.

Efter att eleverna har valt plats kan du låta dem diskutera ett par minuter med de andra som står i samma hörn om hur de resonerade när de gjorde sitt val. Det kan hända att någon blir ensam i ett hörn. Då kan du som lärare samtala en stund med den eleven. Liksom i övningen Linjen kan det vara bra

att komma igång genom att börja med ett par enkla frågor, som i exemplet ovan.

Förslag på frågor kopplade till föreställningens tematik:

- *Om jag fick välja helt själv vart jag skulle bo, skulle jag*
  - 1) *Flytta till något annat ställe i Sverige*
  - 2) *Flytta till något annat land*
  - 3) *Bo kvar där jag bor nu*
  - 4) *Annat svar*

- *Det viktigaste i ett hem är*
  - 1) *Att det ligger på en bra plats*
  - 2) *Att det finns roliga saker att göra där*
  - 3) *Att det känns tryggt*
  - 4) *Annat svar*

- *Om jag såg att någon var dum mot en klasskompis på rasten skulle jag*
  - 1) *Gå därifrån för att inte bli inblandad*
  - 2) *Säga till den som är dum att sluta*
  - 3) *Be en vuxen om hjälp*
  - 4) *Annat svar*

Förslag på fråga kopplad till tolkning av föreställningen:

- *Föreställningen fick mig att känna:*
  - 1) *Glädje*
  - 2) *Ilska*
  - 3) *Rädsla*
  - 4) *Annat svar.*

Heta stolen

I den här värderingsövningen används liksom i Linjen påståenden, men här finns bara alternativen "Håller med" och "Håller inte med" att välja mellan.

Sätt er på stolar i en ring. Läs sedan upp ett påstående, till exempel *Röd är den finaste färgen*. De elever som håller med om påståendet reser sig upp och byter plats med någon annan som rest sig upp. De som inte håller med sitter kvar på sin stol. Låt sedan eleverna berätta hur de resonerade, både de som bytte plats, och de som valde att sitta kvar. Även i den här övningen kan det vara bra med några inledande övningsfrågor.

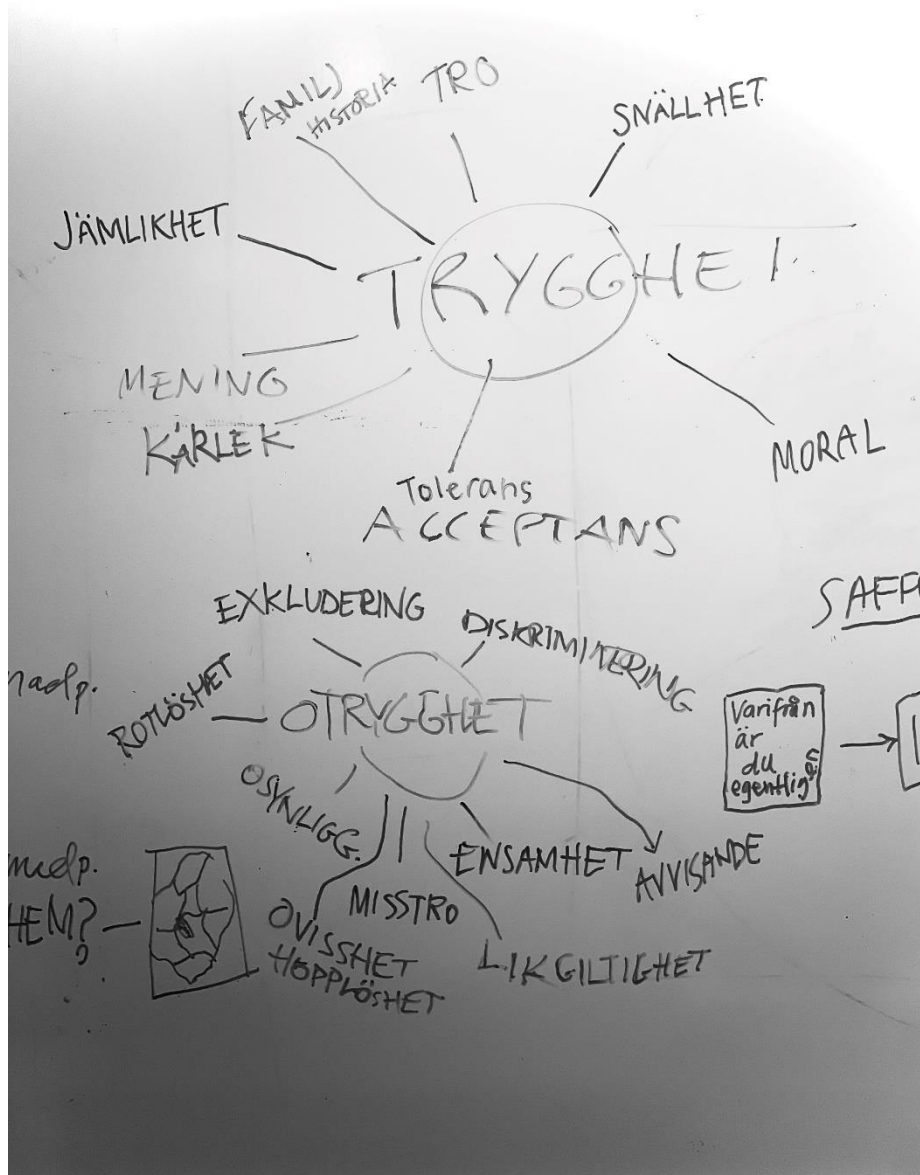
Till Heta stolen kan du använda dig av liknande påståenden som till värderingsövningen Linjen.

Tankekartor: hem

Vad är ett hem, och vad innebär det att känna sig hemma? Gör en tankekartor tillsammans med eleverna där ni utgår ifrån ordet *hem*. Om fantasin tryter för eleverna kan du hjälpa till genom att ställa frågor:

- Hur kan ett hem se ut?
- Vad tycker ni ska finnas i ett hem?
- Vilka personer kan finnas i ett hem?
- Vilka känslor kan finnas?

Samla så många ord och begrepp ni kan komma på, som ni kopplar till ordet hem. Tankekartan kan användas som en ingång till att göra värderingsövningarna, eller som inspiration till en skrivuppgift på temat.

Tankekartor från repetitionerna av föreställningen. Foto: Safoura Safavi.

Rosa och Katarina Taikon

En del utav föreställningen behandlar konstnären och människorättsaktivisten Rosa Taikon (1926-2017), känd för sitt silversmide och sin kamp för romers rättigheter. Rosa levde under många år i Flor i Härjedalen, där hon hade sin verkstad. Numer finns verkstaden och ett flertal av hennes verk att beskåda på Hälsinglands Museum i Hudiksvall. Till utställningen finns ett handledningsmaterial för pedagoger, med tips på övningar kopplade både till konst och mänskliga rättigheter. Handledningsmaterialet går att ladda ner som PDF på Hälsinglands Museums hemsida, där det också finns länkar till filmer om Rosa, om Sveriges nationella minoriteter och om romsk historia.

Rosa Taikon i samtal med Stefan Löfvén. Foto: Fred Taikon.

Rosas syster, Katarina Taikon (1932-1995), var även hon en förkämpe för romers rättigheter. Katarina gjorde sig känd som författare till böckerna om *Katitzi*, en självbiografisk barn- och ungdomsserie som utspelar sig i Sverige under 1940-talet. I boken *Katitzi i skolan* är Katitzi över tolv år och ska få börja skolan. Men hur är det att inte kunna skriva och läsa, när alla andra kan det? Boken utgavs första gången år 1975, och kom i nyutgåva 2016 med illustrationer av Joanna Hellgren.

Vill du tillsammans med dina elever få veta mer om Rosa och Katarina Taikon rekommenderas boken *Katarina Taikon: Ett liv*, en lättläst biografi skriven av Tomas Dömstedt.

Mer information om handledningsmaterial och böcker hittar du under rubriken *Referenslitteratur och media*.

Mänskliga rättigheter

I föreställningen läses kapitel ett ur Förenta nationernas *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*: ”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.” (Svenska FN-förbundet, 2008). Läs kapitlet tillsammans med eleverna. Vad betyder det egentligen? Kan ni komma på några konkreta exempel på när kapitlet kan vara extra viktigt?

Civilkurage

Ett tema som behandlas i föreställningen är *civilkurage*, eller vardagsmod. Prata gärna med dina elever om begreppet civilkurage – vad innebär det? Kan ni komma på några exempel på situationer där någon visat vardagsmod? Kanske var det något i föreställningen som väckte associationer till en liknande situation?

Det finns flera tv- och radioprogram att använda i samtal kring civilkurage. I UR:s serie *Människor för ändring* får vi möta människor som genom sitt mod förändrat samhället genom historien. Vi får bland andra lära oss om Raoul Wallenberg, Gloria Ray Karlmark och Selma Lagerlöf. Serien är producerad 2014 och vänder sig till årskurs 4-6.

Gloria Ray Karlmarks historia berättas även i radioprogrammet *Barnen som förändrade världen*. I avsnittet *Glorias modigaste dag* dramatiseras berättelsen om ”Little Rock Nine” – nio afroamerikanska barn som år 1957 kämpade för rätten till samma utbildning som vita elever, i Arkansas, USA. Båda serierna går att hitta på UR Play:s hemsida.

Avslutningsvis

Det här materialet har skapats som ett stöd för dig som lärare. Förhoppningen är att det ska inspirera till att utforska nya sätt att samtala och reflektera tillsammans i klassrummet.

Har du några frågor om lärarhandledningen är du varmt välkommen att höra av dig till scenkonstpedagog Linnea Lundberg. Har du övriga frågor om produktionen kan du kontakta producent Monica Bergander. Kontaktuppgifter finner du i slutet av handledningen.

Vi hoppas att du och dina elever har fått en givande scenkonstupplevelse med intressanta samtal som följd!

Referenslitteratur och media

Barnen som förändrade världen: Glorias modigaste dag [Radioprogram]. (2017). Sverige: UR Skola.

Berg, A. (2020). *Prata scenkonst: En enkel metod för klassrummet. Om konst, strukturerade samtal och LGR11*. Borås/Uddevalla: Regionteater Väst. Finns att ladda ned som PDF från <https://www.regionteatervast.se/foer-laeraren/prata-scenkonst/>

Dahlquist, S. (2021). *Rosa Taikon: Konsten och kampen.Handledning för pedagoger*. Hudiksvall: Hälsinglands Museum. Finns att ladda ned som PDF från <https://www.halsinglandsmuseum.se/utställningar/2021/rosa-taikon/>

Dömstedt, T. (2020). *Katarina Taikon: Ett liv*. Lund: Vilja.

Helander, K. & Ljungdahl, C. (2017). *Att öppna nya världar: En handledning om att gå på teater och dans med barn i förskola och skola*. Stockholm: Riksteatern. Finns att ladda ned som PDF från <https://www.riksteatern.se/om-oss/barn-och-unga/lararhandledningar/>

Människor för ändring [Tv-program]. (2014). Sverige: UR Skola.

Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien (2021). Sökning kan göras direkt i ordboken på <https://svenska.se/so/>

Svenska FN-förbundet. (2008). *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*. <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>

Taikon, K. (2016). *Katitzi och Lump-Nicke & Katitzi i skolan*. Stockholm: Natur & Kultur.

Medverkande Min rätt till (j)orden

Idé/research Monica Bergander, Karl Seldahl

Regi Karl Seldahl

Medverkande Jonas Jonsson, Safoura Safavi

Ljuddesign Safoura Safavi

Lärrarhandledning, samtalsledare och utformning av eftersamtal Linnea Lundberg

Producent Monica Bergander

Kommunikatör Nina Fridell

Affischfotograf Fredrik Gille

Scenkonstchef Malin Hülphers

För mer information om ljudfiler och övrigt material som används i föreställningen, se programbladet på Estrad Norrs hemsida.

Kontaktuppgifter

Linnea Lundberg, scenkonstpedagog
linnea.lundberg@regionjh.se
063-14 67 20

Monica Bergander, producent
monica.bergander@regionjh.se
063-14 67 12

Tack till

Referensgrupperna från Centralskolan i Ytterhogdal, Furulundsskolan i Lillhärdal och Parkskolan i Östersund.

Scenkonstintresserad lärare? Anmäl intresse!

I arbetet med att skapa föreställningar använder vi på Estrad Norr oss av referensgrupper, för att förankra det vi skapar i målgruppens verklighet. En referensgrupp består ofta av elever från samma målgrupp som föreställningen kommer att spelas för. Att vara referensgrupp kan till exempel innebära att eleverna får delta i samtal om föreställningens tema, prova på dramaövningar eller att se delar av föreställningen innan den är helt klar.

Är du intresserad av att medverka som referensgrupp med din klass i en kommande produktion? Då är du varmt välkommen att höra av dig till scenkonstpedagog Linnea Lundberg för att anmäla ditt intresse.

Estrad Norr

www.estradnorr.se

[Facebook.com/estrad.norr](https://www.facebook.com/estrad.norr)

[Instagram @estradnorr](https://www.instagram.com/estradnorr)

Besök oss

Estrad Norr, Kulturen

Krondikesvägen 93 c

Folkets Hus, Östersund

Skicka post

Region Jämtland Härjedalen

Estrad Norr, Kulturen

831 83 Östersund

